

HOFFMANN RITA ÉS FLAMICH MÁRIA

Kicsöngettek (!?)

Gondolatok a pedagógus (iskolán kívüli) felelősségéről

ÉRTELMEZÉSEK, VITÁK

*Tudod, szokok én gondókonni.
Csak úgy, mindenrő, me szeretek.
(Böszörményi Gyula)*

„Az első osztályban hét tanuló van. Ha születési súlyukat összeadjuk, az eredmény hat kiló. El tudják képzelni, milyen lehetőséget tudunk biztosítani számukra?” Az idézet egy speciális iskola több évtizedes gyakorlattal rendelkező angol nyelvtanárának billentyűzetéről került fel angolul az egyik népszerű közösségi oldalra. Döbbenten olvastam végig néhányszor, gondoltam, hozzászólok, de nem akartam elhamarkodni, így nem nyúltam billentyűzethez.¹ Akkor nem. De miután az idézet nemcsak „segélykiáltásként”(?) értelmezhető, már csak a félreérthetősége miatt is beszélni kell róla. Angoltanárként többéves gyakorlatom van az angol nyelv sajátos, egyedi tanításában. Most mégsem ezekről a „lehetőségekről” szeretnék, illetve szeretnék beszélni, hanem arról, hányféleképpen olvasható és értelmezhető az idézet. Azaz a pedagógus (osztálytermen kívüli, „kicsöngetés utáni”) felelősségéről.

Kolléganőmmel megosztottam a posztot, amelyet mindketten a lehető legtárgyilagósbabban igyekeztünk értelmezni. A következő kérdések vetődtek fel bennünk:

- Miért kerül egy ilyen kérdés egy közösségi oldalra?
- Mit szól hozzá, hogyan értelmezheti a szülő?
- És a pedagógus?
- Mi a helyzet a tanulókkal? Eljut-e hozzájuk, és ha igen, hogyan hathat rájuk?
- Kiket kérdez valójában a tanárnő? Van egy további, talán kevésbé egyértelműen megválaszolható kérdésünk is: Milyen felelősséget, küldetést vállal az ember, amikor úgy dönt, hogy a pedagógushivatást választja?
- Elsősorban erre kívánunk most válaszolni úgy, hogy az előző kérdésekről beszélgetünk. Nos, akkor kezdjük!

MIÉRT KERÜL EGY ILYEN KÉRDÉS EGY KÖZÖSSÉGI OLDALRA?

Egy közösségi oldal lehetőséget biztosít dialógusokra, és mindenki számára nyitott. Így van ez akkor is, ha megjelölhetjük, ki az, aki a köreinkbe tartozik, kit jelölünk ismerősnek. Az oldal nyitott természetéből adódóan, olykor sokkal több ismerősünkkel osztunk meg olyan információt, amelyet a valós életben csak egy szűkebb kör-

¹ Hoffmann Rita találta a posztot, és Flamich Mária kapcsolódott be az értelmezésbe.

ben tennénk meg. Véleményünk, kétkedéseink így sokkal több emberhez jutnak el, mint akikhez célzottan intézzük mondanivalónkat.

Mintegy véletlenül válik publikussá mindaz a bizonytalanság, ami bennünk van. Ez egyfajta kiszolgáltatottságot jelent, de nem vesszük észre. Ho-

lott tanárként felkészültek vagyunk, tudjuk, mik a lehetőségeink, ismerjük a helyzetet és a körülményeket, amelyek közt tevékenykednünk kell. Mi az oka, hogy mégis nyilvánosan kérdezzünk olyasvalamit, ami sok tekintetben megbélyegzést sugall? Nincs fórum? Nem szeretünk a kollégáinktól kérdezni, mert mindenki versenytársat látunk?

Vagy azt feltételezzük, hogy a kollégáink sem tudják a kérdéseinkre a választ? Ez számos esetben így is van. Tudhatnak viszont ezer más dolgot, és más szempontokkal egészíthetik ki azt, amit mi tudunk. Ahhoz azonban, hogy ezt felismerjük, fontos, hogy ne versenytársként tekintsünk egymásra. Ugyanilyen fontos, hogy ne a nagy internetes közösség előtt szolgáltatassuk ki magunkat és tanítványainkat, abban a reményben, hogy valahonnan válasz érkezik kérdéseinkre. Végül fontos még az is, hogy ha nincs, merjünk létrehozni szakmai fórumot, csoportot, közösséget, merjünk embereket keresni, akikhez szakmai kétkedéseinkkel fordulhatunk. Egy ilyen csoport létrehozására kiválóan alkalmasak a közösségi oldalak. Az ember a legtöbb esetben igényli a közösséget, a munkájában éppúgy, mint a magánéletében. Igaz ez a pedagógusok esetében is, akik egy egész csapattal – gyerekekkel, szülőkkel, más tanárokkal, nevelőkkel (bentlakásos iskolákban) – dolgoznak együtt, s csak úgy lehetnek sikeresek, ha megtalálják velük a hangot. Ha nem rivalizálnak velük sem. Szerecsés esetben a pedagógus kreatív csapat-

játékos, aki jól tudja, a világ ezerféleképpen érthető, ezerféleképpen érzékelhető. Ez a sokféle érzékelés pedig megtanulható, megtanítható. Egy tanár számára ezek az ismeretek elengedhetetlenek.

MIT SZÓL A KÉRDÉSHEZ, HOGYAN ÉRTELMEZHETI AZT A SZÜLŐ?

A legtöbb iskolában – a bentlakásos iskolákban különösen – a szülők érzékenyek a pedagógusok megnyilvánulásaira. Nem csoda ez, hiszen gyermekeikről van szó. Ez az érzékenységek fokozottan érvényes azokban az esetekben, amikor a gyermek valamilyen fogyatékossgal él. Képzeli csak el: a szülők éveken át várják a gyermeket, aki esetleg korábban érkezik, kisebb súllyal. A szülők legelső kétségbeesése legtöbbször bizonytalansággá, kétkedessé állandósul, meghatározva ezzel minden rezzenését szülőnek, gyereknek egyaránt. Talán ez a fokozott érzékenység adhat magyarázatot arra, hogy a szülő megkeresi a gyermeke fejlődése, tanulása szempontjából a legmegfelelőbb iskolát (ez a mai, inklúziót szorgalmazó szemlélet ellenére mégis a speciális iskola) és fontosnak tartja, hogy jó kapcsolatot alakítson ki a pedagógussal. Ő pedig különleges helyzetéből, szerepéből adódóan, elvállal olyan feladatokat is, amelyek általában a szülő hatáskörébe tartoznak. Ez a feladat extra felelősséget ró a speciális iskolákra és az ott tanító pedagógusokra.

Amennyiben az iskolákra „*úgy tekintünk, mint a közoktatási rendszer részeként működő intézményekre*, amelyeknek fő funkciója a szocializáció, a nevelés segítése (Golnhofner, 2006, 6. o.)”, semmi meglepő nincs abban, hogy a közvetlenebb kom-

munikáció érdekében a szülő és a pedagógus ismerősnek jelölik egymást a közösségi oldalon. A szülők meg vannak róla győződve, hogy elsősorban a pedagógusok tudják, hogyan élhetnek a fogyatékossgal élő gyermekek teljesebb értékű életet, ezért szinte feltétel nélkül megbíznak a pedagógusokban (nem is nagyon tehetnek mást). Ezek után nyilvános forrásból értesülnek a pedagógus kétségeiről. Szerencsés esetben segélykiáltásnak tekintik, ám az is előfordulhat, hogy kétségbeesnek gyermekeik lehetőségeit illetően („Hát a tanárok sem látják esélyt?”), és teljesen talajt vesztetté válhatnak. Ez az attitűd pedig további, nagyon összetett problémákat okozhat.

Természetesnek tartjuk, hogy az orvos nem posztolhatja betegei diagnózisát, velük kapcsolatos feltételezéseit és kétségeit. A pedagógusnak – mint a szellemi fejlődés szakemberének – nem kevesebb a felelőssége, tehát szigorú etikai szabályok vonatkoznak rá is. Ezek alól a szabályok alól nem képezhetnek kivételt a pedagógus posztolható megjegyzései sem. Tekintettel kell lennie az emberi lélek törekenységére.

MIT SZÓLNAK HOZZÁ, HOGYAN ÉRTELMEZHETIK A KÉRDÉST A PEDAGÓGUSOK?

Miután a kérdést egy speciális iskola tanára posztolta, közelítsünk a pedagógus felelősségéhez a gyógypedagógia felől. E megközelítést az a tény is indokolja, hogy a múltból megöröklött pedagógiai szemlélet értelmében a fogyatékossgal, valamint a fogyatékos-

sággal élő tanulók sajátos adottságait és képességeit sok tekintetben a gyógypedagógusok ismerik a legjobban, így ők hivatottak a sajátos adottságok fejlesztésére is. Hazánkban a gyógypedagógia komoly múltra tekint vissza, így természetes, hogy közvetítő szerepe

a fogyatékossgal élő tanulók és a többségi környezet között a mindennapok pedagógiai gyakorlatában ma még alapértelmezett. A változó világ változó szemlélete változó és változatos szerepet kínál a ma gyógypedagógusai számára. E szerepek egyike, hogy a gyógypedagógia tudományát beillesse a neveléstudomány holisztikus szemléletébe és gyakorlatába. A teoretikus megközelítéstől eltérően, a gyakorlatban azonban előfordulhat, hogy minden inkluzív pedagógiai törekvés ellenére a gyógypedagógia tudomány megszületésekor nagyon is jellemző medikális modell (*Kálmán és Könczei, 2002*) tükrében tekint a fogyatékossgal élő személyekre; igyekszik őket „meggyógyítani”, majd a „gyógyult”, azaz a többségi társad-

alomnak egy, esetleg több szempontból megfelelő klienseit igyekszik „beilleszteni”, integrálni a társadalomba. E meghatározó szerepnek és attitűdnek bizonyos tekintetben és életszakaszokban vannak előnyei, míg más tekintetben és életszakaszokban adódnak hátrányai is. Az egyik hátrány a fogyatékossgal élő személyekkel szemben tapasztalható bizalom hiánya. Ez az elgondolás vagy szemlélet a múltból itt maradt, fogyatékossgalra vonatkozó társadalmi konstrukciók, modellek (Uo.) egyik példája.

A morális és medikális modellt követő egyik legújabb paradigma, a diverzitásmodell (*Goodley, 2011*) néven is ismert új szemlélet azonban hangsúlyosan nem

előfordulhat, hogy kétségbeesnek gyermekeik lehetőségeit illetően

a fogyatékossgal élő személyekkel szemben tapasztalható bizalom hiánya

tárgyként, hanem alanyként, partnerként és bizalommal tekint a fogyatékossgal élő személyekre. Teoretikus alapja a fogyatékossgtudomány (disability studies). Miután e fiatal diszciplína eredményei, gondolatai sok tekintetben kapcsolódnak a neveléstudományhoz, és természetéből adódóan, az új tudományág bátran vállalja interdiszciplináris mivoltát, kiváló eszköz lehet a pedagógusképzésben, hogy világossá, hovatovább követendő iránnyá váljon.

MI A HELYZET A TANULÓKKAL? HOZZÁJUK ELJUT-E A FENTI KÉRDÉS, ÉS HA IGEN, HOGYAN?

Kicsi a valószínűsége annak, hogy a közösségi oldalon posztolt kérdés közvetlenül eljusson az érintett tanulókhoz, azonban fogyatékossgal élő pedagógusokként elmondhatjuk, hogy közvetett úton mindenképp hatást gyakorol rájuk. Gondoljunk csak végig, itt, ebben a rövid összegzésben is hányféle szempont, értelmezés merült fel; láthattuk, mi ejtheti kétségbe a szülőket, mi okozhat dilemmát a pedagógusoknak, akármilyen típusú iskolában tanítanak. Egy pillanatig sem feltételezhetjük, hogy ez a bizonytalanság ne válna érezhetővé abban a környezetben, ahol a fogyatékossgal élő gyerek felnő. Különösen, ha a szellemi, intézményi örökség sokféle negatív elemére gondolunk (*Flamich és Hoffmann*, 2014a, 2014b, 2015).

A hazánkban meghatározó egyik fontos szemléletre, a fogyatékossgal élő em-

berrel szemben tanúsított bizalom hiányára már az Első Magyar Fogyatékossgtudományi Konferencia mindhárom párhuzamosan működő, vagyis a többiek állásfoglalását nem ismerő kutatás-etikai műhelye is felhívta a figyelmet.² A bizalom, illetve annak hiánya érdekes szituációkba sodorja, vagy kényszeríti a fogyatékossgal élő személyeket.

Az utóbbi néhány évtizedben egyre-másra találkozunk olyan törekvésekkel, amelyekben a fogyatékossgal élő személyek különböző élethelyzetének megismer(tet)ése a cél. Volt lehetőség párbeszédet folytatni a sötétben,³ voltak látthatatlan kiállítások, működtek ability parkok,⁴ osztályfőnöki órákon megjelenhetett témaként a fogyatékossg, a diákoknak lehetősége volt kérdezni, megérteni azt, milyen „másképp” élni, színházi előadások interaktív szereplői lehetek sötétben, színdarabok cselekményeinek valóság tartalmát vitathatták meg az érintettekkel, és még hosszasan sorolhatnánk. Tehát ezerféleképpen „érzékenyülünk”. Kipróbálhatjuk a fogyatékossgal élők élethelyzeteit, még ha csupán pillanatokra is, és már szinte „megismerhettük” saját fogyatékos énünket is. Látjuk tökéletlenségeinket, bizonytalanságainkat egy-egy kreált élethelyzetben. A valóság azonban egészen más, nem reprodukálható. Épp ezért a mesterséges élethelyzetek gyakran félrevezetőek.

Ha a fogyatékossg, vagy inkább az „érzékenyítés” (azaz a fogyatékos-üzlet egyik kétségkívül virágzó ágazata) gazdasági oldalát nézzük, az egészen más, hiszen még ha ideiglenesen is, de állást kap-

¹ Hoffmann Rita találta a posztot, és Flamich Mária kapcsolódott be az értelmezésbe.

² I. Magyar Fogyatékossgtudományi Konferencia – Hol tart ma a fogyatékossgtudomány? (Rendezők: Fogyatékossgtudományi Doktori Műhely, az ELTE Gyógy-pedagógiai Kara és az MTA Szociológiai Kutatóintézete. Időpont: 2013. november 26.)

³ Szépművészeti Múzeum kiállítása: Láthatatlan formák, illatok, hangok és párbeszéd a sötétben (Nyitva: 1995-1998, rendezte: Jerger Krisztina.)

⁴ Az Ability Park a fogyatékos emberek élethelyzeteit szórakoztató és játékos formában bemutató interaktív élmény-park. (<http://www.abilitypark.hu/portal/>)

hatnak fogyatékossgal élő fiatalok. Megélhetésük érdekében önnön sorsuk árusait csinálunk belőlük. Mégsem bíznunk bennük. Különös ellentmondás ez, bizalmukba férkőzünk, hogy megismerjük sorsukat, de aztán, ha felkapcsolja valaki a villanyt, ha kiszállunk a kerekesszékből, ha kilép a meghívott fogyatékos fiatal az osztályteremből az osztályfőnöki óra után... akkor már megint nem bíznunk bennük. Látunk, járunk, biztos helyünk van. Játszottunk egy kicsit, de a világ rendje helyreállt. Most már érzékenyek vagyunk, pontosan tudjuk, mit nem akarunk. Segíteni a fogyatékossgal élő személyeknek, azt igen, azt azonban már kevésbé vennénk szívesen, ha osztálytársaink lennének, versenytársaink az üzleti életben vagy a katedrán. Ezért külön para-szupersztár vetélkedőkön kénytelenek hőssé válni. Akinek ez nem sikerül, hát sajnáljuk: esélytelenül, méltóságától megfosztottan élheti tovább a mindennapjait. Pedig joga van hozzá, hogy ne legyen szuperhős. Hogy csupán fogyatékossgal élő személy legyen, az viszont emberi méltósága teljes birtokában. Ezért olyan fontos az a szemlélet, amit a pedagógusok, gyógypedagógusok – szerencsés esetben kicsengetés után is – képviselnek.

Az „érzékenyítés” fogalmat pontosan tudjuk, mire használják, mi minden kifejezésére alkották. Úgy gondoljuk azonban, hogy a kifejezés nem jelent semmit, jelen helyzetében és alakjában mesterkél, üres, feltűnő szó, mivel az ember természetéből adódóan érzékeny, „érzékenyíteni” tehát semmi szükség. Érzékenyíteni érzéketlen dolgokat kell, vagy lehet. Amire viszont szükség van, az a tudás alapú szemléletváltás, amelynek aktív résztvevői a fo-

gyatékossgal élő emberek, míg teoretikus alapjául a fogyatékossgatudomány szolgál.

„A fogyatékossgatudomány (disability studies) a társadalmak politikáit és gyakorlatát vizsgálja, hogy jobban megértsük a fogyatékossgal kapcsolatos – sokkal inkább társadalmi, mint fizikai – tapasztalatokat. A fogyatékossgatudományi szemléletet azzal a céllal fejlesztették ki, hogy a károsodás jelenségét kibogozza a mítoszok, az ideológiák és a stigma szociális interakciókra és a társadalompolitikára ráboruló hálójából. E tudományág megkérdőjelezi azt az eszmét, amely szerint a fogyatékossgal élő emberek gazdasági és társadalmi státusza és kijelölt szerepei állapotuk elkerülhetetlen következményei lennének.” (Könczei, 2009, 53-54. o.)

Ismeret és bizalom hiányában milyen esélyeket nyújthat a pedagógus többek között annak a ma első osztályos hét gyermeknek, akiknek a születési súlya alig tette ki a hat kilót? Kevés esélyük van rá, hogy bebizonyítsák, ők is emberek. Vajon ki hisz nekik? A szüleik? A pedagógus? Vagy egy virtuális közösség egy internetes oldalon?

MILYEN FELELŐSSÉGET, KÜLDETÉST VÁLLAL AZ EMBER, AMIKOR ÚGY DÖNT, A PEDAGÓGUSHIVATÁST VÁLASZTJA?

Az ember természeténél fogva törekeny, akár elfogadja ezt, akár tiltakozik ellene. Az is vitathatatlan, hogy ez a sajátosság a pedagógusokra éppúgy igaz, mint bárki

az ember természetéből adódóan érzékeny, „érzékenyíteni” tehát semmi szükség

másra. Valamiért mégis úgy szocializálódunk, hogy egyes hivatások képviselőitől sokkal magasabb fokú tájékozottságot, szélesebb látókört, több tudást, ismereteket és emberközpontú attitűdöt várunk el, mint másoktól. Nem is beszélve az önzetlenségről, vagy az empátiáról. Idesorolhatók az orvosok, pszichológusok mellett többek között a pedagógusok is. Nyilván mindannyian tudjuk ezt. Számos kutató keresi a kiegészés, a motivációvesztés okait, és véli úgy, hogy az óriási felelősség komoly kockázati tényező. Természetesen az esetek jelentős részében nem vállalhatunk felelősséget tanítványainkért, amikor már kicsöngettek, de nekünk kell megtanítani őket arra, hogy bizonyos értelemben a felelősségben kicsengetés után is osztozunk. Mint ahogy osztozunk az egymásba vetett bizalomban is. Minél kevésbé tekintjük személynek tanítványainkat, annál kevesebb az esélyünk a sikerre. A fogyatékos személyek iránt érzett bizalom alapját képező, nélkülözhetetlen tudást nem úgy a megszerencesébb

---

a felelősségben kicsengetés után is osztozunk

---

megszerezni, hogy „érzékenyen fogyatékos játsszunk.” És nem is úgy, hogy múltbéli szemléletek tanulságait tartjuk ma is kizárólag hitelesnek, vagy esetleg kíváncsian várjuk, sikerül-e meggyőzniük minket a fogyatékosággal élő személyeknek arról, hogy ők is emberek. Célszerű saját viszonyunkat tisztázni a fogyatékosággal élő emberhez, és azután tőle megtudni, milyen a világot eltérően érzéklni attól, amit megszoktunk, megismertünk (*Hoffmann és Flamich, 2015*). Amennyiben ez sikerül, mert elegendő segítséget kapunk hozzá, olyan dolgok is kiderülnek, amelyek nem hangzottak, hangzának el a sötétben folytatott párbeszédekben. Akkor talán a tudáson alapul majd a bizalom, és bizalmon a tudás. Ezért egyáltalán nem mindegy, hol adunk hangot kétségeinknek. Pedagógusként az átlagosnál nagyobb felelősségtudattal kell tudni eldönteni, bizalomra, közösségre van-e szükségünk, vagy nyilvánosságra.

IRODALOM

- Böszörményi Gyula (1991): *Kucó; Villamostangó*. Seneca Könyvkiadó, Budapest.
- Flamich Mária és Hoffmann Rita (2014a): A sztereotípiákon túl – a fogyatékoság irodalmi ábrázolásainak kritikái, és kritikus elemzése. In: Golubeva, Irina (szerk.) *A Kulcskompetenciák fejlesztése a formális, a nem formális valamint az informális tanulás során a társadalmi kohézió és esélyegyenlőség érdekében*. Tanárok Európai Egyesülete, Veszprém. 83–92.
- Flamich Mária és Hoffmann Rita (2014b): Fogyatékos hősök mesékben és a mindennapokban; a kulturális fogyatékoságtudomány szerepe a pedagógusképzésben. In: Koós Ildikó és Molnár Béla (szerk.): *A tanítóképzés múltja, jelene III*. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron. 56–67.
- Flamich Mária és Hoffmann Rita (2015): Meddig kísért még a múlt? A kulturális fogyatékoságtudomány szerepe, perspektívái a diverzitás megismerésében, elfogadásában és tiszteletében. In: Hernádi Ilona, Könczei György (szerk.): *A felelet kérdései között. Fogyatékoságtudomány Magyarországon*. 48–67. Letöltés: <http://www.eltereader.hu/kiadvanyok/a-felelet-kerdesei-kozott-fogyatekosagstudomany-magyarorszagon/>
- Golnhofér Erzsébet (szerk. 2006): *Az iskolák belső világa*. Letöltés: <http://mek.niif.hu/05400/05468/05468.pdf>. (2014. 04. 08.)
- Goodley, D.(2011): *Disability Studies – An interdisciplinary Introduction*. Sage Publications, London.

Hoffmann Rita és Flamich Mária (2015): (Dis)kurzus a sztereotípiákról. *Pedagógusképzés*, ELTE-PPK, Budapest. 93–106.

Kálmán Zsófia és Könczei György (2002): *A Táigetosztól az esélyegyenlőségig*. Osiris Kiadó, Budapest.

Kleege, G. (2006) Disabled Students Come Out: Questions without Answers. In: Thompson Ibrahim, Ch. (szerk.): *An Anthology Of Disability Literature*. Carolina Academic Press, Durham. 307–316.

Könczei György (2009, szerk.): *Fogyatékoságtudományi fogalomtár*. ELTE-BGGYK.

Letöltés: mek.oszk.hu/09400/09410/09410.pdf. (2011. 01. 13.)

Történelmi vetélkedő a kishánai várban. 2015. június 7.